



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

POLSKA WALCZĄCA FIGHTING POLAND

**Wystawa przygotowana przez Instytut Pamięci Narodowej
– Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu**

Biuro Edukacji Publicznej oraz Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej w Gdańsku

Scenariusz: dr Paweł Rokicki oraz Barbara Męczykowska, dr Michał Sempołowicz (aneks pomorski)

Konsultacja historyczna: prof. dr hab. Bogdan Chrzanowski

Recenzent: dr hab. Waldemar Grabowski

Na wystawie wykorzystano zdjęcia ze zbiorów:

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN), Archiwum Państwowego w Zamościu (AP Zamość), Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego, Centralnego Archiwum Wojskowego (CAW), Corbis, Deutsches Bundesarchiv, ITAR-TASS, Instytutu Józefa Piłsudskiego w Ameryce (IJP), Muzeum Miasta Gdyni (MMG), Muzeum Powstania Warszawskiego (MPW), Muzeum Regionalnego w Tomaszowie Lubelskim, Muzeum Stutthof w Sztutowie (AMS), Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), Ośrodka Karta (OK), Studium Polski Podziemnej w Londynie (SPP Londyn), The United States Holocaust Memorial Museum (USHMM)

ze zbiorów prywatnych: Władysława Filara, Andrzeja Kunerta, Ryszarda Kurowskiego, Barbary Surzyńskiej-Zakrzewskiej i Michała Wołłejki oraz ze strony internetowej prezydent.pl

**Exhibition prepared by the Public Education Office
and the Branch Public Education Office in Gdańsk of the Institute of National Remembrance
– Commission for the Prosecution of Crimes against the Polish Nation.**

Script: Ph.D. Paweł Rokicki

Pomeranian addendum

Script and editing: Barbara Męczykowska and Ph.D. Michał Sempołowicz

Historical consultation: Prof. Bogdan Chrzanowski, Ph.D.

Review: Ph.D. Waldemar Grabowski

Photographs from the following collections were used in the exhibition:

the Archive of the Institute of National Remembrance (AIPN), State Archive in Zamość (AP Zamość), Main Library of the University of Gdańsk, Central Military Archives (CAW), Corbis, Deutsches Bundesarchiv, Pomeranian Archive and Pomeranian of the Home Army and Military Service of Polish Women Foundation in Toruń (FAiMPAK), ITAR-TASS, Józef Piłsudski Institute of America (IJP), Museum of the City of Gdynia (MMG), Warsaw Uprising Museum (MPW), Regional Museum in Tomaszów Lubelski, Stutthof Museum in Sztutowo (AMS), National Digital Archive (NAC), Karta Centre (OK), Polish Underground Movement Study Trust in London (SPP London), United States Holocaust Memorial Museum (USHMM),

from the private collections of: Władysław Filar, Andrzej Kunert, Ryszard Kurowski, Barbara Surzyńska-Zakrzewska, and Michał Wołłejko, and from the prezydent.pl website.



Partyzantka Armii Krajowej

Home Army Partisan Warfare

● Działalność bojowa Armii Krajowej nasiliła się w 1943 r. za sprawą rozwinięcia walki partyzanckiej. Jej pierwsze silne ogniska powstały na Zamojszczyźnie, Wołyniu, w Górach Świętokrzyskich oraz na Nowogródczyźnie. Oddziały leśne AK atakowały lokalne posterunki okupanta niemieckiego, jego linie komunikacyjne oraz odbijały więźniów. Oprócz tego zwalczały bandytyzm, który nasilił się w czasie wojny i stał się udręką ludności.

● The military activity of the Home Army intensified in 1943 due to its engagement in partisan warfare, whose first strong centres were created in the Zamość area, in Volhynia, in the Świętokrzyskie Mountains and in the Nowogródek area. Forest detachments of the Home Army not only attacked the local posts of the German occupiers and their supply lines, but also freed prisoners. They also suppressed banditry, which had increased during the war, becoming a source of torment for the population.



Impulsem do walki partyzanckiej była konieczność przeciwstawienia się niemieckiej akcji wysiedlania Polaków z Zamojszczyzny rozpoczętej w końcu 1942 r. Ważną rolę w tej batalii odegrały Bataliony Chłopskie (na zdjęciu jeden z miejscowych oddziałów), formacja scalona z Armią Krajową (Muzeum Regionalne w Tomaszowie Lubelskim).

The partisan combat began because of the necessity to counteract the deportation of the Polish population of the Zamość region launched by the Germans in late 1942. Peasant Battalions — a formation integrated with the Home Army — played a vital role in that struggle. One of its local detachments (Regional Museum in Tomaszów Lubelski).



Terenem wzmożonej aktywności partyzanckiej była Kielecczyna, gdzie w 1943 r. operowało zgrupowanie AK dowodzone przez cichociemnego porucznika Jana Piwnika „Ponurego”. W odwecie za działalność partyzantów 12 i 13 lipca 1943 r. Niemcy spalili wieś Michniów (na zdjęciu), mordując ponad 200 mieszkańców. Podobny los spotkał kilkaset polskich wsi (AIPN).

The Kielce region was an area of intensive partisan activity. The AK detachment commanded by the *cichociemny* (unheard and unseen) Lieutenant Jan Piwnik „Ponury” operated there in 1943. In retaliation for the activity of the partisans the Germans burnt the village of Michniów (pictured) during 12–13 July 1943, murdering over 200 of its inhabitants. A few hundred Polish villages suffered a similar fate (AIPN).

Oddziały Armii Krajowej odtwarzały przedwojenne jednostki Wojska Polskiego. Jedną z największych była 27. Wołyńska Dywizja Piechoty AK licząca 6 tysięcy żołnierzy. Jej szlak bojowy znaczone był walkami z Niemcami i ukraińskimi nacjonalistami. Na zdjęciu wręczenie proporca ufundowanego przez społeczeństwo powiatu kowelskiego dla wchodzącego w skład dywizji III batalionu 50. Pułku Piechoty AK (ze zbiorów Władysława Filara).

Home Army detachments reconstructed pre-war units of the Polish Army. One of the largest units was the 27th Volhynian Infantry Division of the AK, which had six thousand soldiers. Its combat trail was dotted with skirmishes with the Germans and Ukrainian nationalists. The presentation of a standard funded by the Kowel district population to the 3rd Battalion of the 50th Infantry Regiment of the AK, which was part of the Division (Władysław Filar's collection).



Akcja „Burza”

Operation *Tempest*



Działania będą polegały na zaciętym nękaniu cofających się straży tylnych niemieckich (ew[entualnie] nawet oddziałów tylnych straży tylnej), na silnej dywersji na całej głębokości terenu, w szczególności na komunikację. [...] Wobec wkraczającej na ziemię nasze regularnej armii rosyjskiej – wystąpić w roli gospodarza.

Rozkaz Dowódcy AK generała Tadeusza Komorowskiego „Bora” do akcji „Burza” z 20 listopada 1943 r.

The activity will consist of determined attacks on the withdrawing German rearguards (or even rear detachments of rearguards), in intensive sabotage activity in all parts of the country, particularly with regard to communications. [...] Act as hosts toward the regular Russian army marching into our territory.

Order of the AK Commander General Tadeusz Komorowski „Bór” pertaining to Operation *Tempest* of 20 November 1943.

Triumf po bitwie. Żołnierze Armii Krajowej na placu Katedralnym w Wilnie w dniach 13–15 lipca 1944 r. (RGAKFD).

Triumph after battle. Home Army soldiers in Katedralny Square in Vilna during 13–15 July 1944 (RGAKFD).

● W 1944 r. Armia Krajowa przeprowadziła swoją największą operację bojową o kryptonimie „Burza”. Uderzyła na wycofujące się z Polski wojska niemieckie, niejednokrotnie wspierając w walkach Armię Czerwoną. Oddziały AK wkraczały do wyzwolanych miejscowości, demonstrując ich polskość, zwłaszcza na wschodzie kraju. Wszędzie jednak po walkach polskie oddziały były rozbrajane przez Sowietów, m.in. w Wilnie i we Lwowie. Represje dotknęły także funkcjonariuszy polskiej administracji cywilnej zorganizowanej przez Delegaturę Rządu na Kraj. Sowieci nie uznali legalnych agend państwa polskiego, z którym zerwali stosunki dyplomatyczne po ujawnieniu zbrodni w Katyniu, i wszędzie instalowali władze komunistyczne.

● In 1944 the Home Army conducted its largest military operation codenamed *Tempest*. It attacked the withdrawing German Army, often supporting the Red Army in combat. The AK detachments marched into the liberated territories, demonstrating their Polishness, particularly in the eastern part of the country. Nonetheless, the Soviets disarmed all Polish detachments after combat (e.g. in Vilnius and Lvov). The repressions also affected officials of the Polish civil administration organised by the Office of the Delegate of the Government in Exile. The Soviets declined to recognise the legitimate structures of the Polish state, with which they had severed diplomatic relations after revealing of Katyn massacre, and they set up a communist administration in the entire country.



Powitanie żołnierzy 9. Pułku Piechoty AK na rynku w Zamościu 25 lipca 1944 r. (AP Zamość).

The greeting of the soldiers of the 9th Infantry Regiment of the AK in the market square in Zamość on 25 July 1944 (AP Zamość).

Obwieszczenie Okręgowego Delegata Rządu Władysława Cholewy z 25 lipca 1944 r. o objęciu władzy na terenie województwa lubelskiego. Po kilku dniach urzędowania, 3 sierpnia 1944 r., delegat został aresztowany przez sowieckie służby bezpieczeństwa i wywieziony do więzienia w Moskwie. Władzę w Lublinie przejął wyznaczony przez Stalina uzurpatorski Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (MHML).

An announcement of the District Government Delegate Władysław Cholewa of 25 July 1944 regarding the assumption of power in the Lublin Province. After several days in office, on 3 August 1944, the Delegate was arrested by the Soviet security services and deported to a prison in Moscow. Civil authority in Lublin was assumed by the usurping Polish Committee of National Liberation (PKWN), (MHML).

OBWIESZCZENIE URZĘDOWE

Brutalny okupant ustąpił z ziemi lubelskiej. Bliską jest chwila, kiedy prawo i sprawiedliwość przezwyciężą fałsz, przemoc i gwałt. Niepodległa Rzeczpospolita Północna-znów powstanie poświęceniem, wysiłkiem i miłością swych wiernych synów.

Ujmujemy ster odradzającego się Państwa we własne ręce, bo nikt obcy nie może nas zastąpić w sprawowaniu władzy w Ojczyźnie naszej.

Z polecenia Rządu Rzeczypospolitej obejmuję z dniem dzisiejszym na terenie województwa lubelskiego. Od wszystkich żądam posłuchu zarządzeniom moim i podległych mi organów.

Kierownicy cywilnych instytucji użyteczności publicznej zostają mi podporządkowani automatycznie i winni zgłosić się po dyrektywy.

Wszelkie poczynania, odnoszące się do akcji zbrojnej, są podporządkowane rozkazom komendanta okręgu wojskowego Armii Krajowej.

W tej przełomowej chwili wzywam wszystkich Polaków do ofiarnej, karnego, pełnego godności wypełnienia swych obowiązków wobec Ojczyzny.

Lublin, dnia 25 lipca 1944 r.

Delegat Rządu Rzeczypospolitej na województwo lubelskie
(-) Władysław Cholewa
(w zastępstwie: Łukasz Pająk)



Powstanie warszawskie

Warsaw Uprising



1 sierpnia 1944 r. o godzinie 17.00 żołnierze AK rozpoczęli powstanie w Warszawie, szturmując umocnione pozycje niemieckie (NAC).

On 1 August 1944 at 5 p.m. soldiers of the AK started the uprising in Warsaw, storming fortified German positions (NAC).



Pomimo słabego uzbrojenia powstańcy opanowali początkowo znaczną część Warszawy, likwidując niektóre niemieckie punkty oporu. Ważnym sukcesem było zdobycie centrali telefonicznej PAST w której zabito 30 Niemców, a 115 wzięto do niewoli (fot. Eugeniusz Lokajski/MPW).

Despite poor armament the insurgents initially gained control of a large part of Warsaw, eliminating some points of German resistance. The seizure of the PAST telephone exchange building, where 30 Germans were killed and 115 taken captive, was a major success (photo by Eugeniusz Lokajski/MPW).

● W obliczu wrogich poczynań Związku Sowieckiego na zajmowanych terenach kraju przywódcy Polski Podziemnej wzmoгли intensywność akcji „Burza”, nakazując Armii Krajowej przeprowadzenie powstania w Warszawie. Jego celem było samodzielne wyzwolenie stolicy spod okupacji niemieckiej i objęcie władzy w kraju przez ujawnione instytucje państwa polskiego, aby uprzędzić poczynania Stalina. Niestety, po dwóch miesiącach zaciętych walk Niemcy krwawo stłumili powstanie, wykorzystując bierność Sowietów, którzy wyhamowali swoją ofensywę na linii Wisły. Tragedia powstania warszawskiego stała się punktem zwrotnym w historii Polskiego Państwa Podziemnego, oznaczała klęskę dotychczasowej walki niepodległościowej.

● Due to the hostile activity of the Soviet Union in the conquered territories of the country the leaders of Underground Poland intensified Operation *Tempest*, ordering the Home Army to start an uprising in Warsaw. The aim was to single-handedly liberate the capital from the German occupation and assume power in the country using the revealed institutions of the Polish state in order to forestall Stalin's movements.

Unfortunately, after two months of fierce combat the Germans brutally suppressed the uprising, taking advantage of the passivity of the Soviets, who halted their offensive on the River Vistula. The tragedy of the Warsaw Uprising became a turning point in the history of the Polish Underground State and was a disaster of the pro-independent struggle.



Plakat powstańczy wzywający do walki z Niemcami. Bilans tej walki okazał się jednak tragiczny, poległo około 18 tysięcy żołnierzy AK oraz sto kilkadziesiąt tysięcy cywilnych mieszkańców stolicy, z których część została przez Niemców okrutnie wymordowana. Po kapitulacji powstańcy trafili do niemieckiej niewoli. Resztę ludności okupant wysiedlił i zburzył większość miasta (MPW).

An uprising poster calling on Varsovians to fight against the Germans. The uprising ended tragically though as approximately eighteen thousand AK soldiers and more than a hundred thousand civilian inhabitants of the capital lost their lives, some brutally murdered by the Germans. After the capitulation the insurgents were taken captive by the Germans, who deported the remainder of the city's population and destroyed a large part of Warsaw (MPW).

Polska w rękach Stalina

Poland in Stalin's Hands

● W końcowym etapie wojny Związek Sowiecki, prowadząc politykę faktów dokonanych, zainstalował w Polsce podległe sobie władze komunistyczne, a także zaanektował wschodnią część kraju. Poczynania Stalina zostały zaaprobowane przez USA i Wielką Brytanię, które oficjalnie uznały utworzony w czerwcu 1945 r. w kraju Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej. Jednocześnie cofnęły uznanie dla prawowitych władz polskich na uchodźstwie oraz ich agend działających konspiracyjnie w kraju. W związku z tym podziemna Rada Jedności Narodowej rozwiązała się 1 lipca 1945 r., a 6 sierpnia – Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj, która kontynuowała działalność Armii Krajowej rozwiązanej 19 stycznia 1945 r. Formalnie położyło to kres konspiracyjnej działalności państwa polskiego, rozpoczętej we wrześniu 1939 r.

● Carrying out a policy of 'faits accomplis', at the end of the war the Soviet Union not only established a subordinate communist administration in Poland, but also annexed the eastern part of the country. Stalin's actions were approved by the USA and Great Britain, which officially recognised the Provisional Government of National Unity established in June 1945. This meant the end of the international recognition of the legitimate Polish government in exile and its structures operating secretly in the country. Consequently, the underground Council for National Unity dissolved itself on 1 July 1945, followed on 6 August by the Armed Forces Delegation for Poland, which had continued the activity of the Home Army disbanded on 19 January 1945. That was the formal end of the Polish state's underground activity commenced in September 1939.

Pokazowy proces szesnastu przywódców Polskiego Państwa Podziemnego przed sowieckim sądem w Moskwie w czerwcu 1945 r. Dziesiątki tysięcy innych żołnierzy i funkcjonariuszy Polskiego Państwa Podziemnego stały się ofiarami komunistycznych represji. Wielu stracono lub wywieziono do obozów w ZSRS albo zamknięto na długie lata w więzieniach (zbiory Andrzeja Kunerta).

The show trial of the 16 leaders of the Polish Underground State held in a Soviet court in Moscow in June 1945. Tens of thousands of soldiers and officials of the Underground Polish State fell victim to communist repressions. Many were killed, deported to camps in the USSR, or imprisoned for many years (Andrzej Kunert's collection).



Sowiecki oficer agitujący mieszkańców Chełma na rzecz Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, lato 1944 r. (Muzeum Ziemi Chełmskiej w Chełmie).

A Soviet officer agitating for the Polish Committee of National Liberation among inhabitants of Chełm, summer 1944 (Museum of the Chełm Region).



Były niemiecki obóz koncentracyjny na Majdanku w Lublinie, na którego terenie sowieckie NKWD przetrzymywało ujętych oficerów i żołnierzy AK przed wywiezieniem do ZSRS. Tutaj także prowadzono rekrutację do Armii Berlinga (na zdjęciu), podległej władzom w Moskwie (MHML).

The former German concentration camp at Majdanek in Lublin, where the Soviet NKVD detained captured AK officers and soldiers before their deportation to the USSR. The former camp was also the site of recruitment to Berling's Army (pictured), which was subordinate to Moscow (MHML).



Żołnierze Wyklęci

The “Cursed” Soldiers



Oddział partyzancki WiN majora Hieronima Dekutowskiego „Zapory” w 1946 r. (AIPN).

A partisan WiN detachment commanded by Major Hieronim Dekutowski “Zapora” in 1946 (AIPN).

- Jeszcze przez kilka lat po zakończeniu II wojny światowej w Polsce, podobnie jak na Litwie, Białorusi i Ukrainie, toczyła się antysowiecka wojna partyzancka. Miała ona charakter samoobrony przed represjami i postępującą sowietyzacją. Walkę zbrojną i polityczną przeciwko reżimowi komunistycznemu kontynuowało wielu dawnych żołnierzy i działaczy Polskiego Państwa Podziemnego, a największą skupiającą ich organizacją było Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” (WiN). Opór przeciwko komunistom kontynuowała także konspiracja i partyzantka nurtu narodowego, głównie Narodowe Zjednoczenie Wojskowe (NZW).

- Anti-Soviet partisan war continued in Poland, Lithuania, Belarus, and Ukraine for several years after the end of WWII. It had the form of self-defence against repressions and advancing sovietisation. Many former soldiers and activists of the Polish Underground State continued armed combat and political activity against the communist regime, with their largest organisation being the Freedom and Independence Association (WiN). Underground nationalist organisations and partisan units, particularly the National Military Union (NZW), also continued resistance against the communists.

Dopiero po odzyskaniu wolności Polska może upamiętnić swoich bohaterów, którzy stracili życie w walce z komunistyczną dyktaturą, a później przez długie lata skazani byli na zapomnienie i pogardę. Na zdjęciu prace ekshumacyjne w kwaterze „Ł” cmentarza Powązkowskiego w Warszawie, gdzie bezpieka ukryła ciała kilkuset zabitych dowódców i żołnierzy podziemia niepodległościowego. Wśród wydobytych zidentyfikowano m.in. szczątki majora Hieronima Dekutowskiego „Zapory” i jego podkomendnych (fot. Piotr Życieński).

Having regained independence, Poland could finally commemorate its heroes, who had perished in combat against the communist dictatorship or had been sentenced for many years to oblivion and contempt. The picture shows exhumation works in the “Ł” section of the Powązki Cemetery in Warsaw, where the security service secretly buried several hundred commanders and soldiers of the pro-independence underground. The bodies of Major Hieronim Dekutowski “Zapora” and his subordinates were among the remains exhumed and identified (photo by Piotr Życieński).



Organizacje konspiracyjne na Kaszubach i Kociewiu

Underground Organisations in Kashubia and Kociewie



Niemiecka mapa z 1940 r. (BG UG)
German map of 1940. (BG UG)

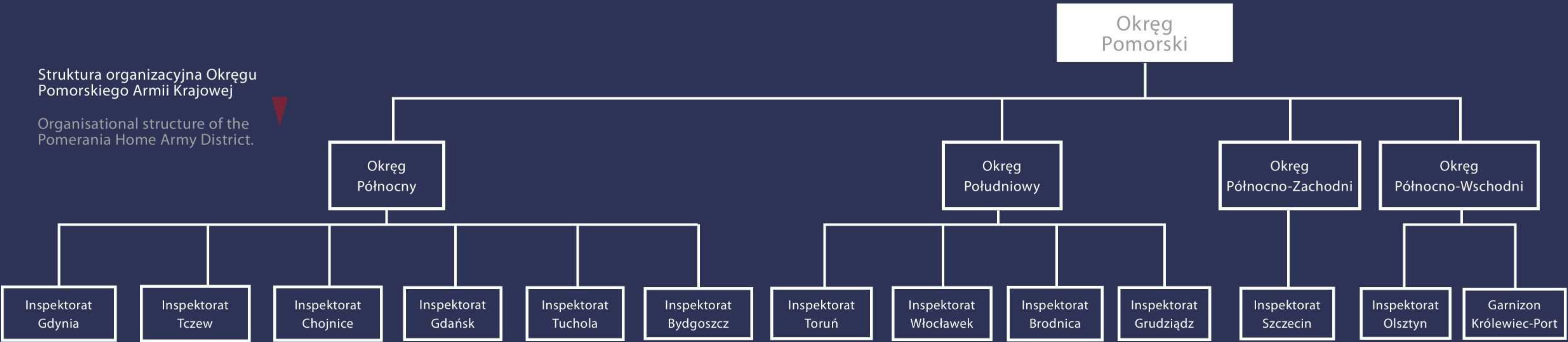
Pieczętki TOW „Gryf Pomorski” (AMS)
Seals of the “Pomeranian Griffin” Secret Military Organisation. (AMS)



● Wojna obronna Polski na terenie Pomorza Gdańskiego zakończyła się 2 października 1939 r. wraz z kapitulacją Helu. Sześć dni później Adolf Hitler wcielił ten obszar w skład Rzeszy Niemieckiej jako część Okręgu Rzeszy Gdańsk–Prusy Zachodnie. Okupanci dokonywali masowych aresztowań, wysiedleń i egzekucji. Doprowadziło to do powstawania już jesienią 1939 r. organizacji podziemnych, których głównym celem była walka z okupantem oraz pomoc ludności cywilnej. Jedną z pierwszych organizacji był „Grunwald” (Lotne Oddziały bojowe „Grunwald”). W jego skład wchodził członkowie przedwojennej dywersji pozafrontowej. Na przełomie lat 1939 i 1940 powołano do życia Tajną Organizację Wojskową „Gryf Kaszubski” (od lipca 1941 r. „Gryf Pomorski”). Ludzie związani z utworzoną 27 września 1939 r. w Warszawie Służbą Zwycięstwu Polski przybyli na Pomorze już w początkach 1939 r. Do tej grupy należał oficer organizacyjny kapitan Józef Chyliński ps. „Kamień”, „Rekin”, „Wicher”. Przy tworzeniu poszczególnych oddziałów terenowych SWP SZP na Pomorzu w dużej mierze opierano się na strukturach „Grunwaldu” i Organizacji Orła Białego. Angażowano także harcerzy. Komenda Okręgu Pomorskiego Związku Walki Zbrojnej powstała w 1940 r. Na jej czele stanął major Józef Ratajczyk ps. „Englert”, „Karolczak”, „Krauze”. Następnie w ramach ZWZ i AK kolejno: podpułkownik Rudolf Ostrihansky ps. „Ludwik”, „Rudolf”, „Aureliusz”, podpułkownik Jan Pałubicki ps. „Gradus”, „Janusz”, „Piorun”, major Franciszek Trojanowski ps. „Fala”, „Trojańczyk”. W latach 1940–1945 duży problem, obok licznych aresztowań, stanowiły utrudnienia w utrzymywaniu łączności z Komendą Główną Armii Krajowej w Warszawie. Wynikały one z konieczności przekraczania granicy Rzeszy i Generalnego Gubernatorstwa.

● The defence of Poland in Gdańsk Pomerania ended on 2 October 1939 with the capitulation of the Hel Peninsula. Six days later, per Adolf Hitler's order, that territory was incorporated into the German Reich as a part of the Reichsgau Danzig-Westpreußen. The mass arrests, deportations, and executions conducted by the occupier led to a sprouting of underground organisations as early as in the autumn of 1939, formed mainly for the purpose of fighting the Germans and helping the civilian population. One of the first such organisations, “Grunwald” (“Grunwald” Mobile Sabotage Combat Troops [Lotne Oddziały Bojowe “Grunwald”]) concentrated members of pre-war out-of-the-front-line sabotage units. Another organisation, the “Kashubian Griffin” Secret Military Organisation (Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Kaszubski”) (renamed “Pomeranian Griffin” [“Gryf Pomorski”] in July 1941), was established at the turn of 1939 and 1940. The people connected with the Service for Poland's Victory (Służba Zwycięstwu Polski, SZP), which was established on 27 September 1939, arrived in Pomerania as early as at the beginning of 1939. One of them was the organisational officer Captain Józef Chyliński “Kamień”, “Rekin.” The structures of “Grunwald” and the White Eagle Organisation (Organizacja Orła Białego) to a large extent constituted the foundations of the individual field structures of the SWP SZP. The local scouts were engaged as well. The Command of the Pomerania District of the Union of Armed Combat (Związek Walki Zbrojnej, ZWZ) was established in 1940, with Major Józef Ratajczyk “Englert”, “Karolczak”, “Krauze” as its commander. The subsequent District commanders of the ZWZ and AK in chronological order were: Lieutenant Colonel Rudolf Ostrihansky “Ludwik”, “Rudolf”, “Aureliusz”, Lieutenant Colonel Jan Pałubicki “Gradus”, “Janusz”, “Piorun,” and Major Franciszek Trojanowski “Fala”, “Trojańczyk.” During 1940–1945 one of the major problems, aside from numerous arrests, was the hampered communication with the High Command of the Home Army in Warsaw, caused by the necessity to cross the border between the Reich and the General Government.

Struktura organizacyjna Okręgu Pomorskiego Armii Krajowej
Organisational structure of the Pomerania Home Army District.



Akcja „Burza” na Kaszubach i Kociewiu

Operation *Tempest* in Kashubia and Kociewie

Po prawej Joachim Joachimczyk ps. „Joachimczyk” (1914–1982) — nauczyciel, walczył we wrześniu 1939 r., członek ZWZ i AK, był fotoreporterem w Powstaniu Warszawskim. Komendant wojenny THH. (MMG)

Joachim Joachimczyk „Joachimczyk” (1914–1982) (on the right) — teacher, participant of the combat in September 1939, ZWZ and AK member, news photographer during the Warsaw Uprising, and THH war commandant. (MMG)

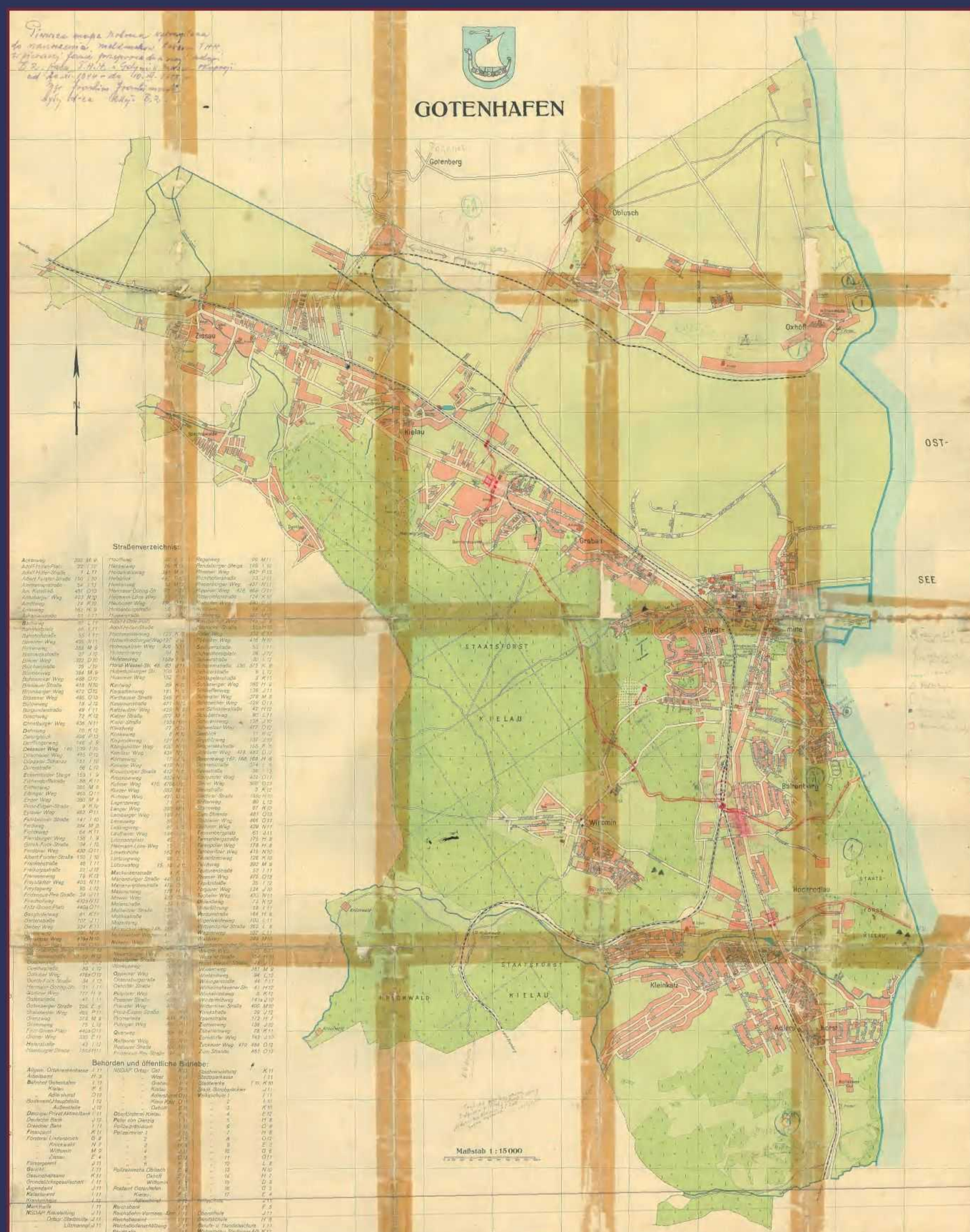
● Pomorze dla dowództwa ZWZ–AK było ważne. W planie powstańczym znanym jako Raport operacyjny nr 54 z 5.02.1941 r. stanowić miało obszar dla desantu morskiego. Z kolei w planie Raport operacyjny nr 154 z 1942 r. Pomorze w razie zagrożenia niepodległości miało być miejscem obrony przed armią sowiecką. Tereny te były ważne, ale ze względu na brak wystarczającej liczby ludzi i środków do osiągnięcia pożądanego celu miały odegrać rolę drugoplanową. W dokumentach Komendy Okręgu Pomorskiego AK nie pojawia się słowo „Burza”, ale faktycznie już od drugiej połowy 1943 r. przygotowywano się do wystąpienia zbrojnego. Zaczęto organizować Wojskową Służbę Ochrony Powstania, w skład której miała wejść Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski”. Szczegółowe rozkazy powstały po przybyciu w lipcu 1944 r. na Pomorze majora Franciszka Trojanowskiego. Jego plany z lipca–sierpnia 1944 r. obejmowały zajęcie głównych węzłów kolejowych, mostów na Wiśle, opanowanie większych miast, a także zdobycie Gdyni, która była bazą niemieckiej Kriegsmarine. Wyznaczono także punkty zrzutów i łączności. Plany te nie uwzględniały realiów panujących na okupowanych Kaszubach i Kociewiu. Liczne aresztowania wśród członków konspiracji utrudniały przygotowania do walki, a nawet samą działalność organizacji. Z kolei wywożenie przez Niemców lokalnej ludności na roboty przymusowe do III Rzeszy lub osadzanie w obozie przesiedleńczym w Potulicach zniechęcało ludność cywilną do pomocy organizacjom podziemnym. W 1944 r. zgodnie z rozkazami Komendy nasłuchiowano radia BBC, przez które miał być wydany ewentualny rozkaz do podjęcia walki. Ostatecznie jednak na terenie Pomorza Gdańskiego nie podjęto działań w ramach akcji „Burza”. Armia Krajowa kontynuowała działalność i w drugiej połowie 1944 r. przeprowadziła na terenie Gdyni akcje B1 i B2. Polegały one za zbieraniu informacji o umocnieniach niemieckich wokół miasta. Brali w niej udział członkowie Tajnego Hufca Harcerskiego pod dowództwem porucznika Joachima Joachimczyka. Zdobyte informacje przenoszono na mapy, które zimą 1945 r. przekazano Armii Czerwonej. Dzięki temu przyspieszono jej wkroczenie do miasta i zmniejszono straty wśród cywilów.

● Pomerania was important for the ZWZ-AK High Command. According to the insurgent plan known as “Raport operacyjny Nr 54” (Operational Report No. 54) of 5 February 1941, it was to be the site of a naval landing, while “Raport operacyjny Nr 154” (Operational report No. 154) of 1942 designated Pomerania as the site of the defence against the Soviet Army in case of a threat to Poland’s independence. Despite its importance, the region was to play a secondary role due to the shortage of people and means to achieve the desired aim. Even though documents of the Pomerania AK District Command do not mention the name *Tempest*, the local structures had been preparing for a military operation since the second half of 1943. Formation of the Military Service for Protection of the Uprising (Wojskowa Służba Ochrony Powstania) began, with the “Pomeranian Griffin” Secret Military Organisation as its intended component. Specific orders were given after Maj. Franciszek Trojanowski had arrived in Pomerania in July 1944. His plans of July–August 1944 stipulated for taking control of the main railway junctions, bridges on the Vistula River, and bigger towns and cities, including Gdynia, which was a base of the German Kriegsmarine. Air drop points and contact points were set as well. Those plans, however, failed to take into consideration the situation in occupied Kashubia and Kociewie. Numerous arrests among members of the underground hampered not only the preparations to the fight, but also the very operation of the organisation. Making matters worse, the deportations of the local population to forced labour in the Third Reich and detentions in the transit camp in Potulice discouraged the civilian population from aiding the underground organisations. Following the Command’s order, in 1944 the Pomeranian underground members listened in to the BBC, which was to broadcast the order to take up the arms. Eventually, however, there was no activity within the framework of Operation *Tempest* in Gdańsk Pomerania. The Home Army continued its activity though and in late 1944 carried out operations B1 and B2 in Gdynia, which consisted in collection of information about the German fortifications around the city. The operations were carried out by members of the Secret Scouting Troop (Tajny Hufiec Harcerski, THH) commanded by Lieutenant Joachim Joachimczyk. The obtained information was put on maps which were then handed over to the Red Army in the winter of 1945, thus speeding up its arrival in the city and decreasing the number of civilian casualties.



Mieczysława Oleszakówna (Pobłocka) ps. „Przelotny Płak” (1923–2009) — członkini THH, przeniosła przez linię frontu plany niemieckich umocnień i przekazała je Armii Czerwonej. (MMG)

Mieczysława Oleszak (née Pobłocka) “Przelotny Płak” (1923–2009) — THH member, carried the map of German fortifications across the front line and handed it over to the Red Army. (MMG)



Mapa z zaznaczonymi umocnieniami niemieckimi, opracowana przez THH. (MMG)
Map with marked German fortifications prepared by the THH. (MMG)

Uczestnicy Powstania Warszawskiego w obozie koncentracyjnym Stutthof

Warsaw Uprising Participants in the Stutthof Concentration Camp

Panorama obozu Stutthof (AMS)
Stutthof camp panorama. (AMS)



● W czasie powstania i tuż po jego zakończeniu do Konzentrationslager Stutthof przywożono transporty ludności z Warszawy. Pierwszy z nich, który przybył 26 sierpnia 1944 r., nie był traktowany jako transport więźniów. Zgodnie z rozkazem Himmlera ludzie ci mieli zostać wywiezieni na teren III Rzeszy na roboty. Znajdowało się wśród nich 1219 kobiet i 1538 mężczyzn, głównie z Woli i Śródmieścia. Kolejne osoby przetransportowane do Stutthofu z Warszawy traktowano już jako więźniów. Powodem tego była zmiana stanowiska III Rzeszy względem ludności cywilnej stolicy. Pierwszy transport z nowymi więźniami przybył do obozu 31 sierpnia 1944 r. Pochodzili oni z różnych dzielnic Warszawy. Z kolei 29 września przywieziono do Stutthofu transport, w składzie którego znajdowali się powstańcy ze zgrupowania „Baszta” i „Granat”, w tym 40 kobiet (sanitariuszek i łączniczek) w wieku od 14 do 28 lat.

● The Stutthof Konzentrationslager received transports of Warsaw inhabitants during the Uprising and immediately afterwards. The first one, which arrived on 26 August 1944, was not treated as a transport of prisoners. The people (1,219 women and 1,538 men living in the Wola and Śródmieście districts of the city) were to be deported per Himmler's order to the Third Reich to perform forced labour. Subsequent transports from Warsaw to Stutthof were already treated as prisoners due to the change of the Third Reich's attitude toward the civilian population of the capital. The first transport of new prisoners from various districts of Warsaw arrived in the camp on 31 August 1944, while on 29 September Stutthof received a transport which included insurgents from the “Baszta” and “Granat” groups. Among the prisoners there were also 40 women (paramedics and messengers) aged 14–28.

Karta obozowa Kazimierza Kobierskiego (AMS)
Kazimierz Kobierski camp record. (AMS)

KL.: Konzentrationslager Stutthof		Häftl.-Nr.: 43 221	
Häftlings-Personal-Karte			
Fam.-Name: Kobierski		Oberstellt: 18 OKT 1944	
Vorname: Kazimierz		an KL. Neuengamme	
Geb. am: 29.9.29 in: Warschau		an KL.	
Stand: led. Kinder: am:		an KL.	
Wohnort: w.o.		an KL.	
Strasse: Pulawska 58		an KL.	
Religion: kath. Staatsang.: Pole		an KL.	
Wohnort d. Angehörigen: keine		an KL.	
Eingewiesen am: 29.9.44		an KL.	
durch: Sipo Warschau		an KL.	
in KL.: Stutthof		an KL.	
Grund: unbekannt		an KL.	
Vorstrafen: keine		an KL.	
Entlassung: am:		durch KL.:	
mit Verfügung v.:			
Strafen im Lager:		Sicherheits b. Einsatz:	
Grund:	Art:	Bemerkung:	
Körperliche Verfassung: gut			
Bes. Kennzeichen: keine			
Charakt.-Eigenschaften:			

J. d. Angehörigen				
Id.	Am.	Im.	St.	St.
1	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
2	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
3	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
4	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
5	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
6	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
7	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
8	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
9	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
10	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
11	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
12	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
13	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
14	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
15	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
16	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
17	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
18	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
19	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
20	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
21	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
22	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
23	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
24	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
25	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
26	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
27	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
28	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
29	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
30	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
31	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
32	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
33	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
34	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
35	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
36	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
37	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
38	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
39	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28
40	Portlachs, Hermann	19.10.28	Warschau	19.10.28

Konzentrationslager Stutthof		Häftl.-Nr.: 01 981	
Häftlings-Personal-Karte			
Name: Wasilewska		Oberstellt: an KL.	
Geb. am: 29.9.29 in: Warschau		an KL.	
Stand: led. Kinder: am:		an KL.	
Wohnort: w.o.		an KL.	
Strasse: Pulawska 58		an KL.	
Religion: kath. Staatsang.: Pole		an KL.	
Wohnort d. Angehörigen: keine		an KL.	
Eingewiesen am: 29.9.44		an KL.	
durch: Sipo Warschau		an KL.	
in KL.: Stutthof		an KL.	
Grund: unbekannt		an KL.	
Vorstrafen: keine		an KL.	
Entlassung: am:		durch KL.:	
mit Verfügung v.:			
Strafen im Lager:		Sicherheits b. Einsatz:	
Grund:	Art:	Bemerkung:	
Körperliche Verfassung: gut			
Bes. Kennzeichen: keine			
Charakt.-Eigenschaften:			

Karta obozowa Anny Wasilewskiej (AMS)
Anna Wasilewska camp record. (AMS)

Fragment listy transportowej ludności z Warszawy do obozu Stutthof (AMS)

Fragment of a list of people transported from Warsaw to the Stutthof camp. (AMS)



Agresja na Polskę

Invasion of Poland

● Polska jako pierwsza stawiała zbrojny opór ekspansji Hitlera w Europie. Po krwawej kampanii rozpoczętej 1 września 1939 r. uległa jednak jego militarnej przewadze, opuszczona przez sojuszniczą Francję i Wielką Brytanię. 17 września do agresji przyłączył się Związek Sowiecki, który wraz z Niemcami dokonał rozbioru kraju. Mimo tego Polska nie skapitulowała i przez kolejne lata II wojny światowej kontynuowała walkę przeciwko okupantom, dążąc do odzyskania niepodległości.

● Poland was the first to offer armed resistance to Hitler's expansion in Europe. Abandoned by its allies, France and Great Britain, Poland eventually yielded to Germany's military advantage after the bloody September Campaign, which began on 1 September 1939. The Soviet Union joined the invasion on 17 September and then partitioned the country together with Germany. Even so, Poland did not capitulate and continued to fight against the occupiers throughout WWII, striving to regain independence.

Wojna rozpoczęta przez Hitlera miała od początku zbrodniczy charakter, była obliczona na wyniszczenie narodu i jego dziedzictwa. Na zdjęciu Zamek Królewski w Warszawie, siedziba Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, po niemieckim ostrzale (NAC).

The war started by Hitler was of a criminal character from the beginning. It was intended to obliterate the Polish nation and its heritage. The Royal Castle in Warsaw — the residence of the Polish President — after German shelling (NAC).



Zacięta obrona Warszawy przed Niemcami trwała do 28 września 1939 r. (CAW).

The stout defence of Warsaw against the Germans lasted until 28 September 1939 (CAW).

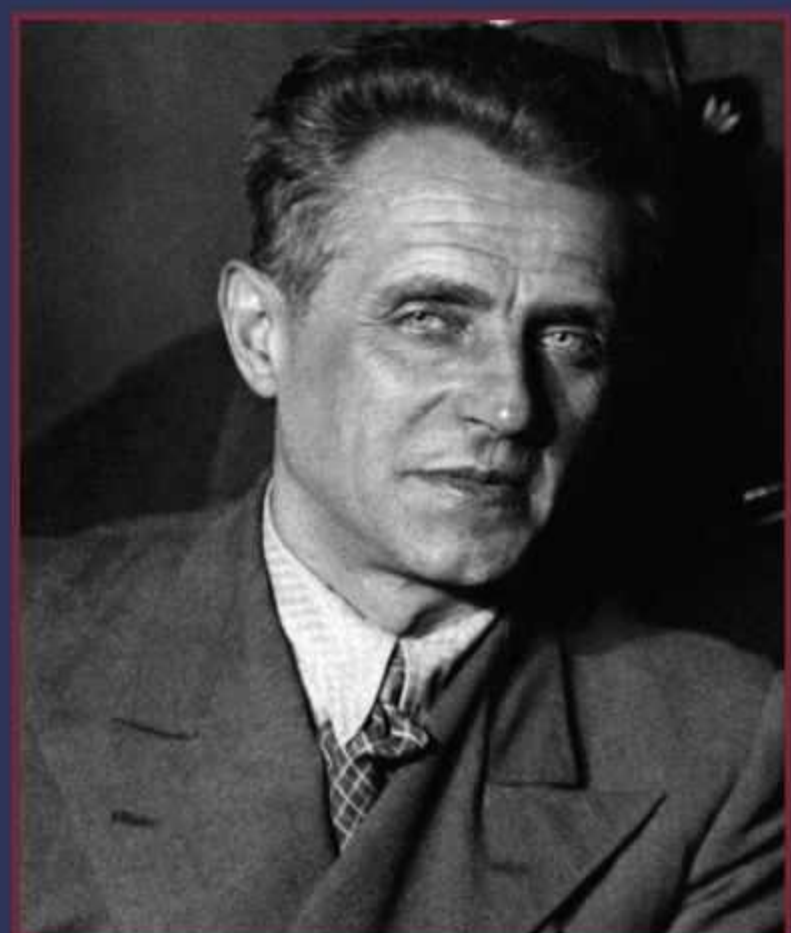
W trakcie kampanii wrześniowej Niemcy dopuszczali się licznych zbrodni na ludności cywilnej. Na zdjęciu obława w zajętej Częstochowie 4 września 1939 r., w wyniku której zastrzelono ponad 200 mieszkańców (USHMM).

During the September Campaign in 1939 the Germans committed many crimes against civilians. A roundup conducted on 4 September 1939 in occupied Częstochowa, as a result of which more than two hundred of the city inhabitants were executed (USHMM).



Walka trwa nadal

The Battle Continues



General brigady Michał Tokarzewski-Karaszewicz „Doktor”, organizator i dowódca SZP, następnie komendant okupacji sowieckiej ZWZ. Aresztowany przez Sowietów w marcu 1940 r. i więziony do „amnestii” w sierpniu 1941 r. (NAC).

Brigadier General Michał Tokarzewski-Karaszewicz „Doktor” — organiser and commander of the SZP, subsequent commandant of the ZWZ in the territory under the Soviet occupation, arrested by the Soviets in March 1940 and imprisoned until the “amnesty” in August 1941 (NAC).



Pułkownik/general brigady Stefan Rowecki „Grot”, od 5 października 1939 r. pierwszy zastępca dowódcy SZP, później komendant główny ZWZ i dowódca AK do czasu aresztowania przez Niemców w czerwcu 1943 r. Zamordowany w sierpniu 1944 r. w obozie koncentracyjnym Sachsenhausen (NAC).

Colonel/Brigadier General Stefan Rowecki “Grot” — SZP executive officer since 5 October 1939, subsequent commanding officer of the ZWZ, AK commander until his arrest by the Germans in June 1943, murdered in August 1944 in the concentration camp in Sachsenhausen (NAC).



Mieczysław Niedziałkowski „Mek”, działacz Polskiej Partii Socjalistycznej, komisarz cywilny i drugi zastępca dowódcy SZP, aresztowany przez Niemców 22 grudnia 1939 r. i rozstrzelany w masowej egzekucji w Palmirach pod Warszawą 21 czerwca 1940 r. (NAC).

Mieczysław Niedziałkowski “Mek” — Polish Socialist Party (PPS) activist, civil commissioner and second executive officer of the SZP, arrested by the Germans on 22 December 1939, executed on 21 June 1940 during the mass execution in Palmiry near Warsaw (NAC).



Po wrześniu 1939 r. zarówno pod okupacją niemiecką, jak i sowiecką, nieliczne pododdziały Wojska Polskiego kontynuowały walkę partyzancką, organizując równocześnie siatkę konspiracyjną w terenie. Wśród nich był oddział majora Henryka Dobrzańskiego „Hubala”, który walczył na Kielecczyźnie do wiosny 1940 r. (na zdjęciu). Oparciem dla partyzantki antysowieckiej stała się Puszcza Augustowska i bagna w rozlewiskach Biebrzy (AIPN).

After September 1939 a small number of detachments of the Polish Army continued partisan combat both in the territories occupied by the Germans and in those under the Soviet occupation. At the same time they were organising an underground field network. One of such partisan detachments fought in the Kielce area under the command of Major Henryk Dobrzański “Hubal” until the spring of 1940 (pictured). The anti-Soviet partisan units sheltered in the Augustów Primeval Forest and the marshes in the River Biebrza flood plain (AIPN).

● Jeszcze w czasie wrześniowych walk w 1939 r. w wielu miejscach kraju rozpoczęła się działalność konspiracyjna. Jej ośrodkiem kierowniczym stała się Służba Zwycięstwu Polski (SZP) utworzona 27 września 1939 r. w oblężonej przez Niemców Warszawie. SZP została wkrótce przekształcona w Związek Walki Zbrojnej (ZWZ), a ten w 1942 r. w Armię Krajową (AK). Od początku wraz ze strukturami wojskowymi formowały się w konspiracji także organy władz cywilnych oraz podziemne organizacje polityczne. W ten sposób położone zostały podwaliny pod budowę Polskiego Państwa Podziemnego scalającego naród w walce przeciwko okupantom.

● In many parts of the country the underground activity began as early as during the September Campaign in 1939. Its command centre was the Service for Poland’s Victory (SZP), established on 27 September 1939 in besieged Warsaw. The SZP soon evolved into the Armed Combat Union (ZWZ), which in 1942 became the Home Army (AK). From the very beginning underground army structures were formed alongside clandestine civil administration units and political organisations. This was the foundation of the Polish Underground State, which integrated the nation in the struggle against the occupiers.



Budynek Pocztovej Kasy Oszczędności, w którego podziemiach miały swoją siedzibę sztab Armii „Warszawa” oraz Dowództwo Obrony Warszawy, i gdzie w końcu września 1939 r. zawiązała się konspiracyjna Służba Zwycięstwu Polski (NAC).

The building of the Postal Savings Bank, the basement of which was the base of the “Warszawa” Army staff and the Warsaw Defence Command. It was also where the underground SZP organisation was established in late September 1939 (NAC).



Okupowana Polska

Occupied Poland

● W latach 1939–1941 zarówno Niemcy, jak i Związek Sowiecki konsekwentnie zacierali ślady polskiej państwowości na podbitych terenach, dążąc do ich germanizacji lub też sowietyzacji. Obaj okupanci prowadzili przy tym ludobójczą politykę wobec miejscowej ludności, zwłaszcza jej elit oraz grup etnicznych i warstw społecznych uznanych za wrogie. Bezwzględnie zwalczyli też podziemną działalność niepodległościową. Po ataku Niemiec na ZSRS w czerwcu 1941 r. cała Polska znalazła się pod władzą Hitlera. Ofiary okupanta – zabitych, wywiezionych do obozów koncentracyjnych, czy też na roboty przymusowe – zaczęto liczyć w milionach, przy czym apogeum niemieckiego barbarzyństwa było niemal zupełne wymordowanie polskich Żydów.

● During 1939–1941 both the Germans and the Soviets systematically removed traces of Polish administration in the conquered territories in an effort to Germanise or Sovietise them. Simultaneously both occupiers implemented a genocidal policy against the local population, particularly against the elite classes as well as the ethnic groups and social strata regarded as hostile. They also ruthlessly attempted to eliminate underground pro-independence activity. After the German invasion of the USSR in June 1941 all of Poland found itself under Hitler's rule. The victims of the occupier – the killed and those deported to concentration camps or for forced labour – began to be counted in millions, with almost the total extermination of Polish Jewry being the culmination of German savagery.



Zbiorowe egzekucje, często przeprowadzane publicznie, stały się symbolem niemieckiej okupacji w Polsce. Na zdjęciu rozstrzelanie 51 osób w Bochni 18 grudnia 1939 r. (AIPN).

Often conducted publicly, mass executions became a symbol of the German occupation of Poland. The execution of 51 people in Bochnia on 18 December 1939 (AIPN).



Zaprowadzony przez Sowietów rewolucyjny terror niszczył dotychczasowe formy życia społecznego we wschodniej Polsce (AIPN).

The Soviet campaign of revolutionary terror destroyed the existing forms of social life in eastern Poland (AIPN).



Masowe wywózki przeprowadzane przez obu okupantów dotknęły setki tysięcy obywateli polskich. Tragiczny los spotkał ponad 350 tysięcy osób wywiezionych w latach 1940–1941 w głąb ZSRS, gdzie głód i warunki klimatyczne powodowały wysoką śmiertelność (AIPN).

The mass deportations conducted by both occupiers encompassed hundreds of thousands of Polish citizens. A tragic fate awaited more than 350,000 people deported during 1940–1941 into the interior of the USSR, where hunger and cold caused a high mortality rate (AIPN).



Żydowska rodzina w getcie warszawskim w 1941 r. Zamknięcie w gettach okazało się wstępem do masowego ludobójstwa około 3 milionów polskich Żydów przez Niemców (AKG/East News).

A Jewish family in the Warsaw ghetto in 1941. Detainment in ghettos proved to be a prelude to the extermination of approximately three million Polish Jews committed by the Germans (AKG/East News).



Rozbiór Polski przez okupantów w latach 1939–1941.

Partition of Poland by the occupiers during 1939–1941.

Rzeczpospolita na uchodźstwie

The Republic of Poland in Exile



Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie składały się z wojsk lądowych, marynarki wojennej i lotnictwa. Walczyły w wielu kampaniach w Europie i Afryce, począwszy od 1940 r., a ich głównym celem było wyzwolenie kraju. Aby wesprzeć Armię Krajową, zrzucono do Polski około 300 specjalnie przeszkolonych spadochroniarzy – tzw. cichociemnych – którzy odegrali niezwykle istotną rolę w działaniach dywersyjnych oraz walce partyzanckiej i powstańczej (NAC).

Consisting of ground forces, the navy, and the air force, the Polish Armed Forces in the West participated in many campaigns in Europe and Africa from 1940 onwards. Their main objective was the liberation of Poland. The approximately 300 specially trained paratroopers called *cichociemni* (unheard and unseen) were dropped in Poland to support the Home Army played a vital role in its sabotage activity as well as in partisan and insurgent combat (NAC).

● Pomimo internowania polskich władz w Rumunii we wrześniu 1939 r., udało się zachować ciągłość instytucji państwowych dzięki przekazaniu urzędów następcom przebywającym we Francji. Prezydentem RP został Władysław Raczkiewicz, a pierwszym premierem rządu i Naczelnym Wodzem polskiej armii generał Władysław Sikorski. Początkowo z Francji, potem z Wielkiej Brytanii władze kierowały walką podziemną w okupowanym kraju, utrzymywały z nim stałą łączność kurierską i radiową oraz organizowały rzuty broni, pieniędzy i przeszkolonych specjalistów.

● Even though the Polish government was interned in Romania in September 1939, Poland managed to maintain the continuity of its public institutions by means of transferring the offices to successors in France. Władysław Raczkiewicz became the President of the Republic of Poland, while General Władysław Sikorski was appointed the Prime Minister and Commander-in-Chief of the Polish Army. Initially from France and then from Great Britain, the government directed the underground struggle in occupied Poland, maintained constant contact with the homeland through messengers and the radio, and organised airdrops of weapons, money and trained specialists.



Wspólne posiedzenie Rady Ministrów i Rady Narodowej w 1940 r. z udziałem premiera Władysława Sikorskiego (siedzi za stołem w mundurze) w tymczasowej siedzibie polskich władz w Angers we Francji (NAC).

A joint session of the Council of Ministers and the National Council in 1940 with the participation of the PM Władysław Sikorski (sitting at the table in a uniform) at the temporary seat of the Polish government in Angers, France (NAC).



Polskie władze na uchodźstwie cieszyły się w czasie wojny uznaniem międzynarodowym, aktywnie uczestnicząc w koalicji antyhitlerowskiej. Na zdjęciu przywódcy sił sprzymierzonych w Wielkiej Brytanii w lutym 1941 r., od lewej: generał Władysław Sikorski, brytyjski premier Winston Churchill i przywódca Wolnych Francuzów generał Charles de Gaulle (Bettmann/Corbis).

The Polish government in exile was internationally recognised during the war and actively participated in the anti-Nazi coalition. The Allied leaders in Great Britain in February 1941, from left to right: General Władysław Sikorski, British PM Winston Churchill, and the Free France leader General Charles de Gaulle (Bettmann/Corbis).

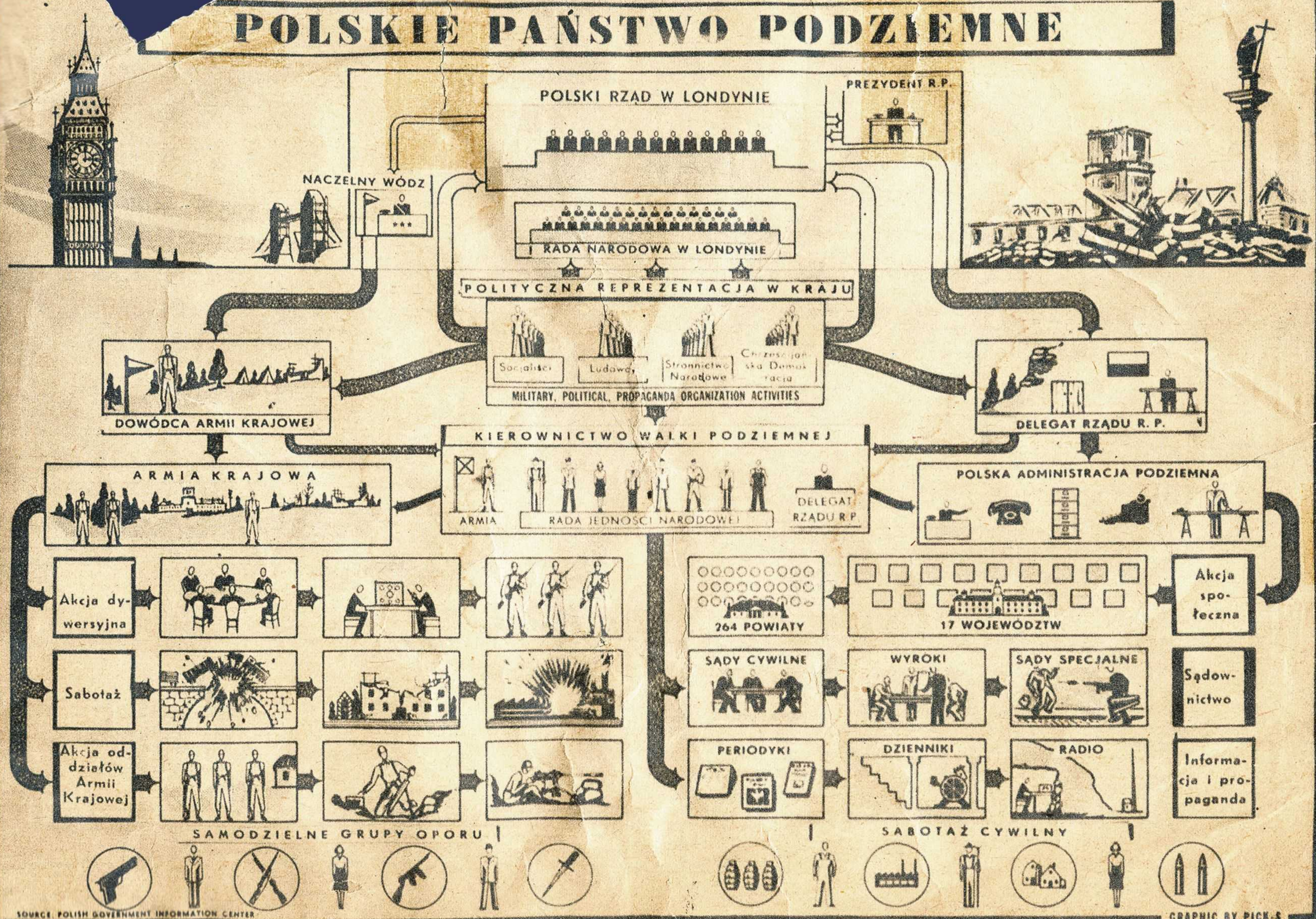
Polskie Państwo Podziemne

Polish Underground State

● W ciągu kilku lat wojny polska konspiracja niepodległościowa wytworzyła unikalne w skali Europy struktury, które przybrały kształt podziemnego państwa. Z nakazu chwili kluczową rolę odgrywał pion wojskowy (Armia Krajowa) prowadzący nieprzerwaną walkę z okupantem i przygotowujący powstanie mające wyzwolić kraj. Na czele władz cywilnych stał Delegat Rządu RP na Kraj w randze wicepremiera, który w konspiracji przygotował aparat administracji państwowej i samorządowej do natychmiastowego przejęcia władzy po zniesieniu okupacji. W ramach bieżącej działalności Delegatura organizowała opór cywilny oraz m.in. masową edukację i pomoc społeczną. Jedną z jej komórek była Rada Pomocy Żydom eksterminowanym przez Niemców. Delegatura prowadziła też zaawansowane prace planistyczne nad powojenną odbudową zniszczonego kraju, rozwojem jego gospodarki oraz niezbędnymi reformami politycznymi i społecznymi. Zapleczem politycznym podziemnych władz była Rada Jedności Narodowej skupiająca przedstawicieli najważniejszych stronnictw politycznych, z wyjątkiem komunistów podporządkowanych Moskwie.

● During the several years of WWII the Polish pro-independence underground managed to create structures unique in Europe, which assumed the form of an underground state. It became immediately necessary for its military division (the Home Army) to play the key role. The AK was constantly engaged in the struggle against the occupier and in the preparation of an uprising to liberate the country. The civil administration was led by the Delegate of the Government in Exile with the rank of deputy prime minister, who in secret prepared the state and self-government administration apparatus to immediately take power after the end of the occupation. Within the framework of its ongoing activity, the Delegate Office organised not only civil resistance, but also mass education, social welfare, etc. One of its units was the Council for Aid to Jews, because Jews were being exterminated by the Germans. The Delegate Office also conducted advanced planning regarding the post-war reconstruction of the destroyed country, its economic development, and the necessary political and social reforms. The underground administration's political background was the Council for National Unity, which consisted of representatives of major political parties, with the exception of the communists, who were subordinate to Moscow.

POLSKIE PAŃSTWO PODZIEMNE



Uproszczony schemat organizacji Polskiego Państwa Podziemnego przygotowany w 1944 r. przez polskie władze na uchodźstwie w celach informacyjno-propagandowych (prezydent.pl).

A simplified model of the Polish Underground State structures prepared in 1944 by the Polish administration in exile for information and propaganda purposes (prezydent.pl).

Walka konspiracyjna Underground Struggle



Popularnym działaniem w ramach małego sabotażu było malowanie na murach symbolu Polski Walczącej. Aktywnością w takich akcjach wyróżniał się szczególnie Tadeusz Zawadzki „Zośka” z warszawskiej konspiracji harcerskiej (Szarych Szeregów), (SPP Londyn).

Painting symbols of Fighting Poland on walls was a popular act of minor sabotage. Tadeusz Zawadzki „Zośka” from the Grey Ranks underground scouting organisation active in Warsaw distinguished himself in this field (SPP Londyn).



Polskie Państwo Podziemne kładło duży nacisk na działania informacyjne i propagandowe, których celem było podtrzymywanie w społeczeństwie ducha oporu wobec okupantów. Ogółem wydawano ponad tysiąc czterysta tytułów prasy konspiracyjnej, z których najważniejszy był „Biuletyn Informacyjny” wychodzący w latach 1939–1945 w nakładzie dochodzącym do 43 tysięcy egzemplarzy (SPP Londyn).

The Polish Underground State laid great stress on information and propaganda activity for the purpose of maintaining the Polish population's spirit of resistance against the occupiers. Of a total of more than 1,400 underground periodicals the most important was the *Biuletyn Informacyjny* weekly, published during 1939–1945, with a circulation of up to 43,000 copies a week (SPP Londyn).



Dywersja kolejowa była jednym z ważnych odcinków walki bieżącej AK. Na masową skalę uszkadzano parowozy i wagony, niszczone trakcje i wysadzano mosty kolejowe. Na zdjęciu jeden z setek niemieckich pociągów wykończonych przez żołnierzy Armii Krajowej (NAC).

Railway sabotage was an important sphere of the AK operations, which blew up bridges and damaged steam engines, carriages, wagons and tracks on a large scale. One of hundreds of German trains derailed by Home Army soldiers (NAC).

● Toczona od 1939 r. podziemna walka z okupantami przybierała różnorodne formy, począwszy od biernego oporu cywilnego aż po nasiloną działalność sabotażowo-dywerysyjną. Ta ostatnia była domeną wyspecjalizowanych komórek ZWZ-AK – „Związku Odwetu”, „Wachlarza”, a od 1943 r. Kedywu. W rewanżu za niemieckie zbrodnie żołnierze AK zabijali szczególnie niebezpiecznych funkcjonariuszy wroga, nie cofano się też przed odwetowymi zamachami bombowymi w Berlinie i Wrocławiu. Różnymi metodami dezorganizowano pracę okupacyjnej administracji, zwłaszcza w celu ochrony ludności przed przymusowymi dostawami kontyngentów albo wywózką na roboty do Niemiec. Na szeroką skalę prowadzono też sabotaż w niemieckim przemyśle zbrojeniowym. Celem akcji dywersyjnych, oprócz stałego nękania wroga, było przygotowanie bojowe żołnierzy AK do rozstrzygającej walki powstańczej.

● Waged since 1939, the underground struggle against the occupier assumed various forms, from passive civil resistance to intensive sabotage activity. The latter was the domain of specialised ZWZ-AK units, such as „Związek Odwetu”, „Wachlarz,” and after 1943 the Directorate for Subversion (Kedyw). In revenge for the German crimes the AK soldiers killed particularly dangerous German officials. They also organised retaliation bombings in Berlin and Wrocław. Various methods were used to disorganise the operation of the occupier's administration, particularly to protect the population from assignment to compulsory labour contingents or deportation to forced labour in Germany. Sabotage in the German arms industry was also conducted on a wide scale. The objective of the sabotage activity was not only to constantly torment the enemy, but also to provide military training to AK soldiers before the decisive insurgent combat.



Żołnierze oddziału dywersyjnego Armii Krajowej przygotowujący ładunki wybuchowe do wysadzenia torów kolejowych (IJP).

Soldiers of an AK sabotage detachment preparing explosives to blow up railway tracks (IJP).

Największym wkładem Armii Krajowej w pokonanie Niemiec było dostarczanie aliantom cennych danych wywiadowczych przyczyniających się do sukcesów militarnych. Raporty z Polski informowały o ruchach wojsk niemieckich, nowych typach broni, np. rakietach V-2 (na zdjęciu), oraz wskazywały szczególnie ważne cele dla alianckich nalotów, takie jak baza doświadczalna broni rakietowej w Peenemünde, kilkakrotnie zbombardowana w latach 1943–1944 (Deutsches Bundesarchiv).

The largest contribution of the Home Army to the defeat of Germany was that it provided the Allies with valuable intelligence, which helped them achieve military successes. Reports from Poland contained information about movements of German troops and new types of weapons, e.g. V-2 rockets (pictured). They also indicated particularly important targets for Allied air raids, such as the rocket weaponry research base in Peenemünde, which was bombed several times during 1943–1944 (Deutsches Bundesarchiv).



Podziemne sądownictwo

Underground Judiciary

- Jednym z ważnych atrybutów podziemnego państwa był wymiar sprawiedliwości, który karał zwłaszcza winnych zdrady i współpracy z wrogami. Szacuje się, że sieć działających w całej Polsce tajnych sądów specjalnych (Wojskowych Sądów Specjalnych i Cywilnych Sądów Specjalnych) prowadziła ogółem kilka tysięcy spraw karnych, w znacznej części zakończonych wyrokami śmierci. Wykroczenia mniejszej wagi przeciwko zasadom oporu rozpatrywały Komisje Sądzące Walki Podziemnej, które karały infamią, naganą lub upomnieniem. Wśród setek osób pracujących w podziemnym sądownictwie główną rolę odgrywali zawodowi prawnicy, przedwojenni sędziowie, prokuratorzy i adwokaci.
- One of the important attributes of the underground state was its judiciary, which primarily punished those guilty of treason and collaboration with the enemies. It is estimated that the network of clandestine special courts (Military Special Courts and Civil Special Courts) functioning throughout Poland conducted a total of several thousand criminal cases, substantial part of which ended with death sentences. Minor offences against the resistance principles were examined by the Underground Combat Judicial Commissions, which meted out punishments of infamy, reprimand, or admonition. Among the hundreds of employees of the underground judiciary the main role was played by professional lawyers, pre-war judges, public prosecutors, and attorneys.



OBWIESZCZENIE

WŚROD WYDANYCH PRZEZ TAJNY POLSKI SĄD SPECJALNY ORZECZEN PODAJE SIĘ DO WYDUMOSCI WYCIĄGI Z DWOCH NASTĘPUJĄCYCH WYROKÓW:

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

L. DNIA 11 STYCZNIA 1943 ROKU SĄD SPECJALNY W WARSZAWIE, PO ROZPOZNANIU SPRAWY IZYDORA OSSOWSKIEGO, URZĘDNIKA URZĘDU PRACY W WARSZAWIE, UR. DN. 30.VI.1903, OSKARZONEGO O TO, ŻE W 1941 ROKU W WARSZAWIE

a) JAKO URZĘDNIK URZĘDU PRACY ŚWIADOMIE WYBITNIE CZYNNIE WSPÓŁDZIAŁ Z OKUPANTEM W JEGO AKCJI WYWOZU LUDNOŚCI POLSKIEJ NA ROBOTY PRZYMUSOWE DO NIEMIEC, A W SZCZEGÓLNOŚCI PRACUJĄC W DZIALE MŁODZIEŻY TEGOŻ URZĘDU PRACY, ZAKWALIFIKOWYWAŁ NA WYWIEŻENIE DO NIEMIEC WYRÓŻNIAJĄCO DUŻĄ IŁOŚĆ OSÓB, M. IN. OSÓB, KTÓRE MIAŁY PODSTAWY DO ZWOLNIENIA OD WYWIEŻENIA, NIE UWZGLĘDNIŁ REKLAMACJI UZASADNIONYCH W ŚWIELE PRZYJĘTEJ W URZĘDZIE PRACY PRAKTYKI I W OGÓLE WYRÓŻNIŁ SIĘ GORLIWOŚCIĄ I BEZWZGLĘDNOŚCIĄ PRZY WYKONYWANIU SWOICH OBOWIĄZKÓW SŁUŻBOWYCH NA KORZYŚĆ OKUPANTA, A NA SZKODĘ LUDNOŚCI POLSKIEJ;

b) WYZYSKUJĄC SWOJE STANOWISKO WYMUSZAŁ OD OSÓB ZAINTERESOWANYCH, POSŁUGUJĄC SIĘ GROZBĄ WYWIEŻENIA NA ROBOTY PRZYMUSOWE DO NIEMIEC, KORZYŚCI MAJĄTKOWE NA SWOJĄ RZECZ,

ORZECZŁ:

UZNAĆ IZYDORA OSSOWSKIEGO, UR. DN. 30.VI.1903 R., URZĘDNIKA URZĘDU PRACY W WARSZAWIE, WINNYM DOKONANIA ZARZUCONYCH MU ZBRODNI I SKAZAĆ GO ZA TO NA KARĘ ŚMIERCI, UTRATĘ PRAW PUBLICZNYCH I OBYWATELSKICH PRAW HONOROWYCH ORAZ ORZEC PRZEPADEK JEGO MAJĄTKU.

WYROK WYKONANO DNIA 14 STYCZNIA 1943 ROKU
PRZEZ ZASTRZELENIE

II. DNIA 11 LUTEGO 1943 ROKU SĄD SPECJALNY W WARSZAWIE, PO ROZPOZNANIU SPRAWY ORZĘDNIKA T. ZW. POLICJI GRANATOWEJ ROMANA LEONA ŚWIECICKIEGO, OSKARZONEGO O TO, ŻE

a) W OKRESIE CZASU OD POČĄTKU 1940 R. DO POŁOWY 1942 R., JAKO CZŁONEK SĄDU POLICYJNEGO PRZY NIEMIECKIEJ DYREKCJI POLICJI KRYMINALNEJ W WARSZAWIE, WYDATNIE CZYNNIE WSPÓŁDZIAŁ Z WŁADZAMI OKUPACYJNYMI NA SZKODĘ LUDNOŚCI POLSKIEJ,

b) WYZYSKUJĄC POWYŻSZE STANOWISKO, WYMUSZAŁ OD WIĘKSZEJ LICZBY OBYWATELI POLSKICH KORZYŚCI MAJĄTKOWE GROZBAMI ODDANIA ICH POD NIEMIECKI SĄD,

c) W DRUGIEJ POŁOWIE 1942 R., JAKO ZASTĘPCA KIEROWNIKA XV KOMISARIATU PP W WARSZAWIE, BRAŁ WYDATNY UDZIAŁ W AKCJI ŁAPANIA LUDNOŚCI POLSKIEJ NA ROBOTY PRZYMUSOWE W NIEMCZECH I ORGANIZOWAŁ UDZIAŁ POLSKIEJ POLICJI MUNDUROWEJ W POWYŻSZEJ AKCJI,

d) PRZY ŁAPANIU LUDNOŚCI POLSKIEJ ZATRZYMYWAŁ PEWNE IŁOŚCI OSÓB SPECJALNIE CELEM POZNIJSZEGO ZWOLNIENIA ICH ZA OKUPEM NA JEGO RZECZ,

ORZECZŁ:

UZNAĆ, ŻE ROMAN LEON ŚWIECICKI, UR. DN. 20.II.1895 R., SYN JOZEFA I TEODORY, DOPUSZCILI SIĘ ZARZUCONYM MU ZBRODNIOM NA PODSTAWIE ART. 100 K. K., ART. 261 K. K., ART. 219 K. K. W ZWIĄZKU Z ART. 1 STATUTU S. S. I DEKRETEM O STANIE WOJENNYM SKAZAĆ GO ZA TO NA KARĘ ŚMIERCI, UTRATĘ PRAW PUBLICZNYCH I OBYWATELSKICH PRAW HONOROWYCH ORAZ ORZEC PRZEPADEK JEGO MAJĄTKU.

WYROK WYKONANO DNIA 15 LUTEGO 1943 ROKU
PRZEZ ZASTRZELENIE

Kierownictwo Walki
Cywilnej

Urzędowe obwieszczenie Kierownictwa Walki Cywilnej o pierwszych wyrokach wydanych na początku 1943 r. przez Cywilny Sąd Specjalny w Warszawie.

An official announcement of the Directorate of Civil Resistance regarding the first sentences passed in early 1943 by the Special Civil Court in Warsaw.



Jednym z najbardziej znanych niemieckich kolaborantów był działacz ludowy z Podhala Wacław Krzeptowski (na zdjęciu z lewej, wita generalnego gubernatora dr. Hansa Franka w Zakopanem 12 listopada 1939 r.), który został ujęty przez oddział AK i powieszony 20 stycznia 1945 r. (NAC).

Wacław Krzeptowski – one of the most infamous German collaborators – was a peasant movement activist from Podhale (on the left, greeting the Governor-General of the General Government Hans Frank in Zakopane on 12 November 1939). He was captured by an AK detachment and hanged on 20 January 1945. (NAC).

Popularny aktor i dyrektor niemieckiego teatru w okupowanej Warszawie Igo Sym, zastrzelony w marcu 1941 r. z wyroku podziemnego sądu za współpracę z Niemcami (NAC).

Igo Sym – a popular actor and director of a German theatre in occupied Warsaw – was executed in March 1941 as sentenced by an underground court for collaboration with the Germans (NAC).



Tajne szkolnictwo

Clandestine Education



Sluchaczki tajnego seminarium nauczycielskiego w Częstochowie (zbiory Barbary Surzyńskiej-Zakrzewskiej).

Students of a clandestine teacher training college in Częstochowa (Barbara Surzyńska-Zakrzewska's collection).

● Wobec ogólnej likwidacji polskiego szkolnictwa przez najeźdźców (w ograniczonej skali funkcjonowało ono wyłącznie w Generalnym Gubernatorstwie), na terenie całego kraju rozwinęło się na szeroką skalę tajne nauczanie, mające na celu edukację i ochronę świadomości narodowej młodego pokolenia. Było ono najbardziej masową formą czynnego oporu przeciwko okupantom, niemającą precedensu w skali całej Europy. Organizowane było przez nauczycieli skupionych w Tajnej Organizacji Nauczycielskiej pod opieką i kuratelą Departamentu Oświaty i Kultury Delegatury Rządu na Kraj. Edukację prowadzono na wszystkich poziomach, z uniwersyteckim włącznie, a główną formą pracy były zajęcia na tajnych kilkusobowych kompletach.

● The invaders liquidated the entire Polish school system, with the exception of the General Government, where it functioned on a limited scale. Clandestine teaching was developed on a large scale in the entire country in order to educate the young generation and protect its national consciousness. That most widespread form of active resistance against the occupiers was without precedent anywhere in Europe. It was organised by teachers in the Polish Clandestine Teachers' Organisation under the auspices of the Department of Education and Culture of the Office of the Delegate of the Government in Exile. Clandestine education was provided at all levels, including university education, with secret classes for several students as the main form of teaching.

▲ Lekcja języka polskiego na tajnym komplecie prowadzonym przez Jadwigę Sokirkównę w Łopienniku Górnym na Lubelszczyźnie w 1941 r. Konspiracyjny system szkolnictwa Polskiego Państwa Podziemnego objął ogółem setki tysięcy dzieci i młodzieży (zbiory Ryszarda Kurowskiego).

▲ A clandestine Polish lesson taught by Jadwiga Sokirk in Łopiennik Górny in the Lublin region in 1941. The underground school system established by the Polish Underground State embraced as a whole hundreds of thousands of children and young people (Ryszard Kurowski's collection).

